הוצאות הכיבוד, כגון האכילה והשתיה שמאכיל ומשקה את הוריו, ממממן שֶׁל מִי הם. רַב יְהוּדָה אָמַר, ההוצאות הן מִשֶּׁל בֵּן, שעליו להוציא מכספו צורך כיבוד הוריו. רַב נָתָן בַּר אוֹשַׁעְיָא אָמַר, מִשֶּׁל אָב הן, שכאשר הכיבוד דורש הוצאת ממון אין הבן צריך לעשותו. אוֹרוֹ לֵיהּ רַבָּנָן – הורו חכמים לְרַב יְרְמְיָה הלכה למעשה, וְאָמְרֵי לָהּ – ויש אומרים שהורו לְבֶרֵיהּ דְּרַב יְרְמְיָה, שיש לנהוג כְּמַאן דְּאָמַר שהכיבוד הוא מִשֶּׁל אָב.מקשה הגמרא: מֵיתִיבִי, נֶאֱמַר (שמות כ יא) 'כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ', וְנֶאֱמַר (משלי ג ט) 'כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ', מַה לְּהַלָּן בכיבוד ה', כיבוד זה הוא בְּחֶסְרוֹן כִּיס – בהוצאת ממון, שהרי נאמר 'מֵהוֹנֶךָ', אַף כָּאן בכיבוד אב ואם יש לכבדם גם בְּחֶסְרוֹן כִּיס. וְאִי אָמְרַתְּ שכיבוד אב ואם הוא מִשֶּׁל אָב ולא מממונו של הבן, מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינַּיהּ – מה למדנו מדין זה, כלומר איזה חסרון כיס יש כאן לבן. מיישבת הגמרא: הכוונה היא לְבִיטּוּל מְלָאכָה, שעל הבן לבטל ממלאכתו עבור כיבוד אב ואם, אף שלהוציא ממון ממש אינו צריך.

מביאה הגמרא ראיה נוספת: תָּא שְׁמַע, שְׁנֵי אַחִים או שְׁנֵי שׁוּתָּפִין או אָב וּבְנוֹ או הָרַב וְתַלְמִידוֹ פּוֹדִין זֶה לָזֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּמַאֲכִילִין זֶה לָזֶה מַעֲשֵׂר עָנִי לפי שאינם נחשבים כאדם אחד. וְאִי אָמְרַתְּ שהוצאות כיבוד אב ואם הם מִשֶּׁל בֵּן, הרי שעל בן לזון את אביו העני, ובאשר הוא נותן לו מעשר עני הרי נִמְצָא זֶה, הבן, פּוֹרֵעַ חוֹבוֹ לאביו מִשֶּׁל ממון עֲנִיִּים, והרי הוא כמי שחייב כסף לעני ומשלם לו ממעשר עני, שאין לעשות כן. דוחה הגמרא: לֹא צְרִיכָא – לא הוצרכה הברייתא להתיר אלא לְהַעֲדָפָה – לתוספת, שאם האב צריך ביותר ממידה בינונית מותר לבן לתת לו זאת ממעשר עני. תמהה הגמרא, אִי הָכִי שהמדובר שנותן את ההעדפה ממעשר עני, הֵיינוּ דְּקָתָנֵי עִלָּה – מהו זה שנאמר על כך בהמשך הברייתא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, תָּבוֹא מֵאֵירָה וקללה לְמִי שֶׁמַּאֲכִיל אֶת אָבִיו מַעֲשֵׂר עָנִי, וְאִי אינו נותן לאביו את המעשר העני אלא לְהַעֲדָפָה ולתוספת על מזונו הרגיל, מַאי נַפְקָא מִינָּהּ – מה יוצא ממעשיו, כלומר מה רע בכך, ומדוע תבא עליו מאירה. הגמרא מיישבת: אֲפִילּוּ הָכִי – בכל זאת זִילָא בֵּיהּ מִילְּתָא – מזולזל הדבר ובזיון לאביו שהוא מאכילו ממעשר עני.

מביאה הגמרא ראיה נוספת, תָּא שְׁמַע, שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עֵד הֵיכָן מגיעה החובה בְּכִיבּוּד אָב וָאֵם. אָמַר לָהֶם, עַד כְּדֵי שֶׁיִּטּוֹל האב אַרְנָקִי וְיִזְרְקֶנּוּ לַיָּם בְּפָנָיו של הבן, וְבכל זאת אֵינוֹ מַכְלִימוֹ את אביו ומונעו מכך. וְאִי אָמְרַתְּ שהוצאות כיבוד אב ואם הן מִשֶּׁל אָב ואין הבן צריך להפסיד מכך, בהכרח שמדובר בארנק של האב ולא של הבן, ואם כן קשה, מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינַּיהּ – מה יש לבן מזה, כלומר למה יכלימו, ומה המעלה שאין הבן מכלים את אביו, הלוא אינו נפסד מכך כלל. מיישבת הגמרא: המדובר בְּבֶן שְׂרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ, ובא רבי אליעזר לומר שאף שהוא נפסד מכך ממון רב, שלא יירשנו לאחר מיתת האב, אסור לו להכלימו.

מביאה הגמרא מעשה כדוגמא לענין זה: וְכִי תֵּימָא – וכמעשה זה דְּרַבָּה בַּר רַב הוּנָא, דְּרַב הוּנָא קָרַע שֵׂירָאֵי – מעיל משי בְּאַנְפֵּי רַבָּה בְּרֵיהּ – בפני רבה בנו, לפי שאָמַר לעצמו אֵיזוּל אֵיחֵי אִי רָתַח אִי לָא רָתַח – אלך וארא ואבחננו אם הוא מגיע בכך לידי כעס או לא. ואף על פי שרב הונא קרע בגד שהוא שלו, בחן בכך את רבה מכיון שהפסיד את הבגד שלא ירשנו. הגמרא תמהה, איך עשה זאת, וְדִלְמָא רָתַח – שמא יכעס רבה ויאמר דיבור שאינו לכבוד אביו ויעבור על חיוב כיבוד אב, ונמצא שרב הונא הכשילו, וְקָעָבַר – ויעבור רב הונא עַל לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל' (ויקרא יט יד) שממנו למדנו שאין להכשיל אדם באיסורים, שהרי זה כנתינת מכשול לפני עיוור. מיישבת הגמרא: דְּמֶחֱיל לֵיהּ לִיקָרֵיהּ – שמחל לבנו על כבודו, וממילא לא היה רבה בנו עובר על מצוות כיבוד אב אם היה מכלימו.

הגמרא שואלת: איך עשה זאת רב הונא וְהָא קָעָבַר במעשה של השחתת הבגד מִשּׁוּם איסור 'בַּל תַּשְׁחִית'. מיישבת הגמרא, דְּעָבַד לֵיהּ בְּפוּמְבְּרִיתִי – שעשה זאת במקום התפירה שבבגד, שאינו יורד בכך משויו, ואין כאן השחתה. הגמרא תמהה, מעתה איך בדק רב הונא את רבה בזה, וְדִילְמָא מִשּׁוּם הָכִי לֹא רָתַח – ושמא משום כך לא כעס, לפי שלא נפחת הבגד משויו. מיישבת הגמרא, דְּעָבַד לֵיהּ בְּשַׁעַת רִיתְחֵיהּ – שעשה זאת בשעת כעסו של רבה, ובמצב כזה בא אדם לידי כעס גם על קריעה שאין בה הפסד ממון, ובכך בחנו רב הונא לרבה אם יכעס ויכשל בחוסר כיבוד אב.

הגמרא מביאה משא ומתן בין אמוראים שממנו נלמד דין נוסף בהלכות כיבוד אב: מַתְנִי לֵיהּ רַב יְחֶזְקֵאל לְרַבִּי בְּרֵיהּ – שנה רב יחזקאל לרבי בנו ברייתא ובה נאמר, אם התערבו הַנִּשְׂרָפִים בַּנִּסְקָלִים – אנשים החייבים מיתת שריפה באנשים החייבים מיתת סקילה, ואין ידוע איזו מיתה חייב כל אחד מהם, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר יִדּוֹנוּ כולם בִּסְקִילָה, לפי שֶׁהַשְּׂרֵיפָה חֲמוּרָה מן הסקילה, ואין אנו רשאים להמית במיתה חמורה את אלו שלא התחייבו בה, וכולם נידונים במיתה הקלה והיא סקילה. אָמַר לֵיהּ רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ – בנו של רב יחזקאל, לאביו, אַבָּא, לָא תֵּיתְנֵייהּ הָכִי – אל תשנה כך שמשמע מדבריך שהנסקלים הם הרוב, שאם כן מַאי אִירְיָא – למה הטעם לדונם בסקילה הוא דוקא מפני שֶׁשְּׂרֵיפָה חֲמוּרָה ויש להקל מספק ולדונם בקלה, תֵּיפּוֹק לִי – גם בלא טעם זה הדין כן מחמת דְּרוּבָּא נִסְקָלִים נִינְהוּ – שרובם נסקלים הם, ויש ללכת אחר הרוב. אֶלָּא הָכִי אִיתְּנֵי – אלא כך יש לשנות, שנתערבו הַנִּסְקָלִים בַּנִּשְׂרָפִים, והנשרפים הם הרוב, ואף על פי כן הורה רבי שמעון לדונם בקלה, בסקילה, כיון שאין הולכים כאן אחר הרוב להחמיר ולתת את המיתה החמורה.

רב יחזקאל תמה על נוסח זה: אָמַר לֵיהּ לבנו רב יהודה, אִי הָכִי – אם כך שיש לשנות שנתערבו הנסקלים בנשרפים, אַמַּאי סֵיפָא – קשה מסוף הברייתא, שנאמר שם וַחֲכָמִים אוֹמְרִים יִדּוֹנוּ בְּשְׂרֵיפָה שֶׁהַסְּקִילָה חֲמוּרָה, שאף לשיטתם יש להקל, אלא שהם סוברים שהסקילה חמורה, ולכן יש לדונם בשריפה הקלה. ואם כדבריך שהנשרפים הם הרוב, מַאי אִירְיָא – למה אמרו שהטעם לדונם בשריפה הוא דוקא מפני דְּסְקִילָה חֲמוּרָה, תֵּיפּוֹק לִי – גם בלא זה יש לנהוג כן, כיון דְּרוּבָּא נִשְׂרָפִים נִינְהוּ – שרובם נשרפים הם, ויש ללכת אחר הרוב, שאם תדונם בסקילה הרי אתה הולך אחר המיעוט. אָמַר לֵיהּ רב יהודה לאביו רב יחזקאל, הָתָם דברי רַבָּנָן הוּא דְּקָאָמְרוּ לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, ומה שאמרו 'סקילה חמורה' אין זה טעם בדבריהם, אלא שאמרו לו לדעתינו יש לדונם בשריפה מפני שהולכים אחר הרוב, ומה דְּקָאָמְרַתְּ שידונו בסקילה שֶׁשְּׂרֵיפָה חֲמוּרָה, ואין ללכת אחר הרוב להחמיר, לֹא נכון הדבר, אלא הַסְּקִילָה היא הַחֲמוּרָה, ואם אתה עונשם בה הרי אתה מחמיר ולא מיקל.

הגמרא מביאה את המשך המעשה: אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה, שְׁנִינָא, לֹא תֵּימָא לֵיהּ לַאֲבוּךְ הָכִי – אל תאמר לאביך בלשון זו 'לא תנייה הכי' שאתה מודיעו שהוא טועה, דְּתַנְיָא, חֲדֵי שֶׁהָיָה אָבִיו עוֹבֵר עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה, אַל יֹאמַר לוֹ, 'אַבָּא עָבַרְתָּ עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה', שאין זה מכבוד האב לדבר אליו כך, אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ, 'אַבָּא כָּךְ כָּתוּב בַּתּוֹרָה'. תמהה הגמרא, האם אכן יאמר לו 'וכי כָּךְ כָּתוּב בַּתּוֹרָה', הלא צָעוּרֵי קָא מְצַעֲרַ לֵיהּ – הלא הוא מצערו בכך. מיישבת הגמרא, אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ, אַבָּא מִקְרָא כָּתוּב בַּתּוֹרָה כָּךְ, שמקריא לו את הפסוק, והאב מבין שטעה.

הגמרא מביאה את המשך הברייתא: אֶלְעָזָר בֶּן מַתְיָא אוֹמֵר, אַבָּא אוֹמֵר לִי הַשְׁקֵינִי מַיִם, ובאותה עת ממש יש לְפָנַי מִצְוָה לַעֲשׂוֹת, כגון לקבור המת או ללוותו, מַנַּיח אֲנִי כְּבוֹד אַבָּא ואיני משקהו מים וְעוֹשֶׂה אני אֶת הַמִּצְוָה, משום שֶׁאֲנִי וְאַבָּא חַיָּבִים בְּמִצְוָה, ולכן ידחה כיבוד האב מפני המצוה. אִיכִּי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם אֶפְשָׁר לְמִצְוָה לֵיעָשׂוֹת עַל יְדֵי אֲחֵרִים, תֵּיעָשֶׂה עַל יְדֵי אֲחֵרִים, וְיֵלֵךְ הוּא ויעסוק בְּכִבּוּד אָבִיו וישקהו מים.

פוסקת הגמרא: אָמַר רַב מַתָּנָה, הֲלָכָה כְּאִיסִי בֶּן יְהוּדָה.

הגמרא דנה מי יכול למחול על כבודו: אָמַר רַב יִצְחָק בַּר שִׁילָא אָמַר רַב מַתָּנָה אָמַר רַב חִסְדָּא, הָאב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מָחוּל ואין צריך לכבדו, ואילו חֲרַב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל ועדיין חייבים לכבדו. וְרַב יוֹסֵף אָמַר, אֲפִילּוּ חֲרַב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מָחוּל, שֶׁנֶּאֱמַר כשבני ישראל יצאו ממצרים, (שמות יג כא) 'וַה' הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם' להנחותם בדרך, הרי שהקב"ה מחל על כבודו ושימש את ישראל. דוחה רבא: אָמַר רָבָא, הָכִי הָשְׁתָּא – וכי כך הוא הדבר, הָתָם הֲקָדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלְמָא דִּילֵיהּ הוּא וְתוֹרָה דִּילֵיהּ הִיא – העולם שלו והתורה שלו, ולפיכך מָחִיל לֵיהּ לִיקָרֵיהּ

יכול הוא למחול על כבודו, אבל חֲכָא, בכבודו של התלמיד חכם, האם תּוֹרָה דִּילֵיהּ – שלו הִיא, הרי של הקב"ה היא, ואיך הוא יכול למחול עליה. חֲדָר – שוב חזר וְאָמַר רָבָא ישוב לתלמידה זו, אֵין – אכן כן, תּוֹרָה דִּילֵיהּ – שלו הִיא, דִּכְתִיב (תהילים א ב) 'כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה', בתחילה נקראת בפסוק 'תורת ה' ולאחר מכן נקראת 'תורתו', שלפני שלמד קרויה תורת ה', ואחר שלמדה נחשבת 'תורתו', ולכן הרב שמחל על כבודו כבודו מחול.

הגמרא תמהה על דין זה: אִינִי – האם כן הוא, וְהָא רָבָא מַשְׁכֵּן בֵּי חִלּוּלָא דִּבְרֵיהּ – והלא רבא השקה יין בחתונת בנו, וְדַל לֵיהּ כָּסָא – והגביה והגיש כוס לְרַב פָּפָּא וּלְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, וְקָמוּ מִקַּמֵּיהּ – ועמדו מפניו בקבלם את הכוס, ושוב הגביה והגיש לְרַב מָרִי וּלְרַב פְּנְחָס בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא וְלֹא קָמוּ מִקַּמֵּיהּ – ולא עמדו מפניו, אִיקְּפַד – הקפיד וְאָמַר להם לרב מרי ולרב פנחס, האם חָנוּ רַבָּנַן רַבָּנַן וְחָנוּ רַבָּנַן לַאו רַבָּנַן – חכמים אלו חכמים הם וחכמים אלו לאו חכמים הם, כלומר, וכי אתם שלא קמתם מִפְּנֵי חכמים אתם ולכן לא הוצרכתם לקום, ואילו רב פפא ורב הונא בריה דרבי יהושע אינם חכמים ולכן הוצרכו לקום. ומהקפדתו מוכח שהרב אינו יכול למחול על כבודו. וְתוּ – ועוד קשה, רַב פָּפָּא הֲוָה מַשְׁכֵּן – היה משקה יין בֵּי חִלּוּלָא דְּאַבָּא מַר בְּרֵיהּ – בחתונת אבא מר בנו, וְדַלֵּי לֵיהּ כָּסָא – והגביה והגיש כוס יין לְרַבִּי יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה, וְלֹא קָם מִקַּמֵּיהּ – ולא קם מפניו, וְאִיקְּפַד – והקפיד רב פפא על כך, ומוכח גם כן שאין הרב יכול למחול על כבודו. מיישבת הגמרא: אֲפִילּוּ הָכֵי – בכל זאת, עדיין הִיזּוּר מֵיעֲבַד לֵיהּ בָּעוּ – היזור צריכים לעשות לו, לנוע ממקומם מעט להראות באילו הם רוצים לעמוד מפניו, ועל כך הקפידו רבא ורב פפא.

הגמרא דנה בדיניהם של נשיא ומלך שמחלו על כבודם: אָמַר רַב אַשֵׁי, אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר שהָרַב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מָחוּל ואין צריכים לכבדו, מכל מקום נָשִׂיא שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל. הגמרא מקשה: מֵיתִיבִי, מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי צָדוֹק, שֶׁהָיוּ מְסוּבִּין בְּבֵית מִשְׁתֵּה נישואי בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל עוֹמֵד וּמְשַׁקֵּה עֲלֵיהֶם. נָתַן רבן גמליאל את הַכּוֹס לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְלֹא נָטַל ממנו, משום שנשיא הוא ולא רצה שישמשנו, נָתְנוּ רבן גמליאל לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְקִיבְּלוֹ. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לרבי יהושע, מַה זֶּה יְהוֹשֻׁעַ שקבלת את הכוס, האם יתכן כן שאָנוּ יוֹשְׁבִין בסעודה וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי – שהוא אדם גדול וחשוב ונשיא ישראל, עוֹמֵד וּמְשַׁקֶּה עָלֵינוּ. אָמַר לֵיהּ רבי יהושע לרבי אליעזר, והלא מָצִינוּ מי שגָּדוֹל מִמֶּנּוּ – מרבן גמליאל, שֶׁשִּׁמֵּשׁ אחרים, (אַבְרָהָם גָּדוֹל מִמֶּנּוּ וְשִׁמֵּשׁ) והוא אַבְרָהָם אבינו שגָּדוֹל הַדּוֹר הָיָה, וְכָתוּב בּוֹ (בראשית יח ח) 'וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם', ששימש את המלאכים שבאו אליו בשחלה, ומכאן שגם גדול הדור וכן נשיא יכולים למחול על כבודם. וְשָׁמְעָה הֵאֶמְרוּ שאין ראיה מאברהם משום שכְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נִדְמוּ לוֹ המלאכים, ולכן שמשם, הלא לֹא נִדְמוּ לוֹ אֶלָּא לְעַרְבִיִּים. ואם כן גם אָנוּ, האם לֹא יְהֵא רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי – גדול הדור ונשיא ישראל, עוֹמֵד וּמְשַׁקֶּה עָלֵינוּ.

רבי צדוק מביא מקור אחר, אָמַר לָהֶם רַבִּי צָדוֹק לרבי אליעזר ורבי יהושע, עַד מָתַי אַתֶּם מַנִּיחִים כְּבוֹדוֹ שֶׁל מָקוֹם וְאַתֶּם עוֹסְקִים בְּכְבוֹד הַבְּרִיּוֹת, שתוכלו להביא ראיה מהקב"ה בעצמו, שהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשִּׁיב רוּחוֹת וּמַעֲלֶה נְשִׁיאִים – עננים, וּמוֹרִיד מָטָר וּמַצְמִיחַ אֲדָמָה וְעוֹרֵךְ שׁוּלְחָן לִפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְאם כן גם אָנוּ האם לֹא יְהֵא רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי עוֹמֵד וּמְשַׁקֶּה עָלֵינוּ. ומוכח שנשיא יכול למחול על כבודו. מיישבת הגמרא: אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר – אם נאמר בשם רב אשי, כך נאמר, אָמַר רַב אַשֵׁי, אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר נָשִׂיא שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מָחוּל, אבל מָלֵךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז טו) 'שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ', ודורשים שָׁתֹּהא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ.הגמרא מביאה ברייתא על דיני קימה מפני זקן וחכם: תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בתורה (ויקרא יט לב) 'מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם', יָכוֹל – הייתי אומר שיש לקום אֲפִילּוּ מִפְּנֵי זָקֵן אַשְׁמָאי – בעל אשמה, דהיינו רשע ועם הארץ, תַּלְמוּד לוֹמַר בהמשך הפסוק 'וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן', וְאֵין נקרא 'זָקֵן' אֶלָּא חָכָם, שֶׁנֶּאֱמַר לגבי מינוי סנהדרין, שהקב"ה אמר למשה רבינו 'אֶסְפָּה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל' (במדבר יא טז) שחכמים היו והכתוב קורא אותם 'זקנים', ולומדים 'זקן' האמור כאן מ'זקני' האמור שם ש'זקן' הוא חכם. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, אֵין נקרא 'זָקֵן' אֶלָּא מִי שֶׁקָּנָה חָכְמָה, ש'זקן' הוא נוטריקון 'זה קנה', וסתם קנין הוא קנין חכמה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח כב) 'ה' קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ'.

יָכוֹל – הייתי אומר שעַמּוּד מִפָּנָיו אפילו מִמָּקוֹם רָחוֹק, תַּלְמוּד לוֹמַר 'מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן', נסמכה קימה להידור ללמדנו שלֹא אֲמַרְתִּי קִימָה מפני זקן אֶלָּא בְּמָקוֹם שניכר שֶׁיֵּשׁ הִידּוּר וכיבוד בקימה זו, ואין זה אלא בתוך ארבע אמות של הזקן, שניכר שהוא עומד לכבודו, ולא מחוצה להם.

יָכוֹל – הייתי אומר שיְהַדְּרֶנּוּ בְּמָמוֹן ויענין לו מממונו, תַּלְמוּד לוֹמַר 'מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן', שהוקש הידור לקימה, לומר לך מַה קִּימָה שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס – הפסד ממון, שהלא אין צריך להוציא כסף עליה, אַף הִידּוּר שכֵּן אין בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס, ומכאן שאין צורך להדרו בממון.

יָכוֹל – הייתי אומר שעַמּוּד מִפָּנָיו גם מִבֵּית הַכִּסֵּא וּמִבֵּית הַמֶּרְחָץ בהיותם שם, תַּלְמוּד לוֹמַר 'מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן', שהוקשה קימה להידור, לומר לך לֹא אָמַרְתִּי קִימָה אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בה הִידּוּר וכיבוד ולא בבית המרחץ.

יָכוֹל – הייתי אומר שראשי אדם כאשר יראה שזקן עומד להתקרב שעֲצֵים עֵינָיו כְּמִי שֶׁלֹּא רָאָהוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ', שבכל דָּבָר ומעשה שבתורה הַמָּסוּר לְלֵב עושהו, שרק האדם עצמו יודע אם כוונתו אמיתית או כוונתו להערים, נֶאֱמַר בּוֹ 'וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ', שהקב"ה יודע המחשבות, ועליו לירא ממנו שיודע מה שבליבו אם כוונתו אמיתית או לבטל המצוה.

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, מַנַּיִן לְזָקֵן שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ לעמוד מפניו, ואם יכול ללכת בדרך אחרת ולא יצטרכו לעמוד מפניו עליו לעשות כן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ', סמך הכתוב 'זקן' ל'ויראת' לומר שאף על הזקן לירא מה' ולא להטריח את הציבור.

אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, מה שנאמר 'מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם', אֲפִילּוּ כָּל שֵׂיבָה בְּמַשְׁמָעָ, ואפילו הוא זקן אשמאי, דהיינו רשע ועם הארץ.

הגמרא מבארת את דברי הברייתא. שואלת הגמרא: רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי שאמר שאין זקן אלא מי שקנה חכמה, הֵיינוּ תַּנָּא קַמָּא שאין זקן אלא חכם, ובמה נחלקו. הגמרא מבארת: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – ההבדל ביניהם הוא לגבי יַנִּיק וְחַכִּים – צעיר בשנים אלא שהוא חכם, תַּנָּא קַמָּא סָבַר יַנִּיק וְחַכִּים לֹא צריך לעמוד מפניו, שאין זקן אלא זקן חכם, כבזקני ישראל, ואילו רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר אֲפִילּוּ יַנִּיק וְחַכִּים יש לקום מפניו, משום שמפרש ש'זקן' משמעותו רק בחכמה, ולא זקן בשנים.

הגמרא מבארת את טעמי מחלוקתם. מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מהו טעמו דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, אָמַר לָךְ רבי יוסי הגלילי, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – אם עולה על דעתך כִּדְקָאָמַר תַּנָּא קַמָּא שצריך שיהיה זקן וחכם, אם כן הפסוק דיבר באותו אדם שהוא גם שיבה בשנים וגם חכם, וְאִם כֵּן נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא 'מִפְּנֵי שֵׂיבָה וְזָקֵן תָּקוּם וְהָדַרְתָּ', ויסמוך את השיבה לזקן, מַאי שְׁנָא דִּפְלִגְינְהוּ רַחֲמָנָא – למה חילקה אותם התורה לשנים, אלא ודאי לְמֵימַר דְּהַאי לָאו הַאי וְהַאי לָאו הַאי – לומר ששיבה אינו זקן וזקן אינו שיבה, ש'זקן' הוא בחכמה בלבד ו'שיבה' היא בשנים, וּשְׁמַע מִינָּהּ אֲפִילּוּ יַנִּיק וְחַכִּים יש לקום מפניו מפני שזקן פירושו בחכמה בלבד. וְתַנָּא קַמָּא שחולק עונה על כך מִשּׁוּם דִּכְתִיב לְמִיסְמַךְ – שחפצה התורה לסמוך את המילים 'זָקֵן וְיָרֵאתָ' זה לזה לדרוש שעל הזקן להמנע מלהטריח, כאמור לעיל בברייתא, ולכן לא נכתבו זקן ושיבה יחדיו. מבארת הגמרא: וְתַנָּא קַמָּא מַאי טַעְמָא – מהו טעמו שאינו סובר כרבי יוסי הגלילי, משום שאי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כִּדְקָאָמַר – אם עולה על דעתך כדברי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי שזקן היינו חכם בלבד, אִם כֵּן נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא – שתכתוב התורה